

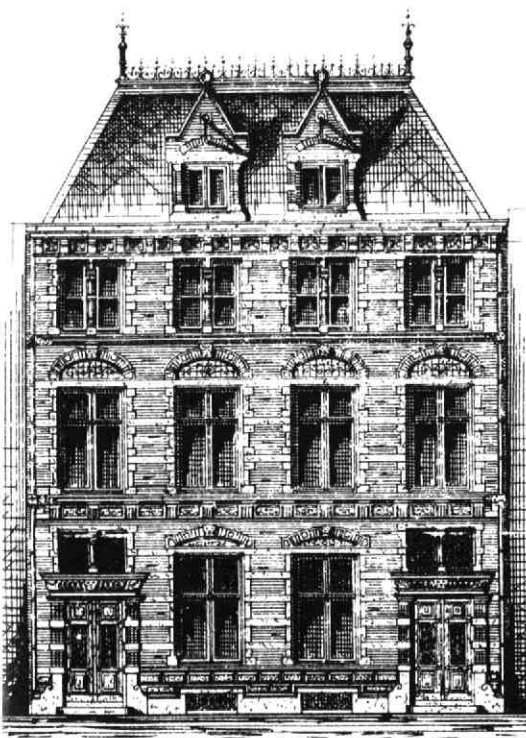
Het oude kantoor

Bij de Gemeentelijke Archiefdienst van Utrecht is in het voorjaar van 1992 een kleine tentoonstelling gehouden over Archieven van Utrechtse bedrijven. Bij het samenstellen van deze tentoonstelling zijn heel wat stukken bekeken om na te gaan of zij exposabel genoeg waren. Eén stuk - uit het archief van de firma Vlaer & Kol - was visueel niet zo attractief, maar inhoudelijk verrassend aardig. Het is een omslag met geschreven herinneringen van ene Nicolaas Constantijn Haksel aan de tijd toen hij bij de firma Vlaer & Kol in dienst trad.¹ Het verhaal, dat hij in 1947 op schrift stelde, handelt over de periode toen Vlaer & Kol nog in het pand Lepelenburg nr. 1 (het latere U-huis) was gevestigd.² Toen Haksel zijn herinneringen opschreef was hij 76 jaar oud.³ Het is een stukje 'petite histoire' geworden, zonder literaire of historische prenties. Het geeft echter wel een persoonlijk getinte beleving van het Utrecht aan het einde van de vorige eeuw.

De hieronder staande tekst is een enigszins aan het moderne taalgebruik aangepaste en ingekorte versie van de herinneringen van de heer Haksel.

Laten wij hem zelf aan het woord.

Voorgevel

Detail van een bouwtekening van het (bij)kantoor-gebouw Lange Viestraat 11 uit 1888. G.A.U. Bouwtekeningen 1888, nr. 308 a-b.

Er is heel veel veranderd in de wereld sedert ik op 1 juli 1886 als jongste bediende mijn intrede deed bij de Firma Vlaer & Kol, toen nog kantoor houdende op het Lepelenburg, met als ingang de steeg om de hoek, genaamd Ridderhofstad. Het deel van het personeel dat dicht bij de ramen zat, had uitzicht op het fraaie plantsoen. Bij grote warmte echter moesten de luiken gesloten worden, wat niet bepaald in de smaak viel. De kunstverlichting was toen nog primitief en op dat gebied is er op het kantoor heel wat geëxperimenteerd. Van de gewone vlemuisbranders ging het via de 'Wenham patent gazlamp' en meerdere systemen naar de gloeikousjes. Deze brachten veel onderhoud met zich en moesten vaak worden vernieuwd, daar iedere schok of stoot het kousje deed sneven. Het onderhoud was aan een firma opgedragen in abonnement. Ook de verwarming baarde veel zorg; om voor een flinke kantoorruimte een geschikte kachel te vinden was niet zo eenvoudig. Het stoken was aan de jongste bediende toevertrouwd. Het ieder naar de zin te maken wat de temperatuur betreft, was een wanhopige zaak. Of al dan niet de ramen moesten geopend worden, was een probleem dat vaak tot moeilijkheden aanleiding gaf en waarbij dan de patroon moest beslissen.

De jongste bediende was ook belast met melkschenken; ieder kreeg twee glazen melk (flessenmelk bestond niet). De melk kwam uit de keuken van het woonhuis in grote kannen die werden uitgeschonken in kleinere waarmee dan werd rondgegaan.

De toiletten werden nog al eens verbouwd en zijn tenslotte naar boven overgebracht. Hierdoor kwam meer ruimte vrij voor het publiek.

's Avonds dronken wij een kop thee, geserveerd door de ouden effectenloper genaamd Kiezebrink, en na diens dood door Hahn. Er waren in die tijd ongeveer 40 bedienden en een flink aantal lopers. Procuratiehouder was de heer A.W. Ouwejan. De zaak werd geleid door drie patroons, n.l. de heer E.H. Kol⁴ en diens zoons de heren Jan Kol⁵ en H.F. Kol⁶. Het personeel onderscheidde de patroons als: de Oude Heer, Mijnheer Jan en Mijnheer Frits. De derde zoon, de heer Everard Kol⁷ was Chef van de Firma Jan Kol te Amsterdam.

De patroons en de oudere bedienden tooiden zich toen nog met de hoge hoed welke dracht door het voortschrijden van de tijd gaandeweg in onbruik raakte.

Het kantoor had een kleine zijkamer, wegens haar aankleding de groene kamer genaamd, en wegens haar bestemming de zweetkamer. Wie daar door de ouden heer werd ontboden kon er zeker van zijn dat er iets boven zijn hoofd hing. Ook cliënten werden er soms ontvangen, die bijv. ten gevolge van speculaties in de knoei zaten en er dan flink van los kregen. Zo is het gebeurd dat een cliënt, die zich te verantwoorden had, van de gelegenheid dat de oude heer Kol even weg ging om een boek te halen, gebruik maakte zich een kogel door het hoofd te jagen. De oude heer was zeer streng, doch rechtvaardig. Zo gebeurde het dat hij mij met stentorstem bij zich riep voor een vermeend abuis met de vervaltijd van een wissel. Toen ik hem de zaak uitlegde, bleek dat hij zich vergist had en nu aarzelde hij niet mij op hoffelijke wijze zijn verontschuldiging aan te bieden.

Een zijkamer aan de kant van de steeg deed dienst als knechtskamer. In dit vertrek was tevens een loketje van de Crediet en Depositokas, toen nog een jonge instelling.

De Kantonrechter ter plaatse was steeds bestemd om als commissaris van de Crediet en Depositokas op te treden. Er werd wel gezegd dat bij een vacature van Kantonrechter veel kandidaten solliciteerden, alleen omdat zij het commissariaat van de Crediet en Depositokas ambieerden. Aan deze ongezonde toestand is later een eind gekomen.

De brandkast was links aan de achterzijde van het kantoor. Dit was een nog al primitief stuk werk en als zij thans nog dienst moest doen zouden de heren inbrekers er al lang beslag op hebben gelegd. Maar toen was dit gilde nog niet zo geraffineerd als thans. Tegenwoordig, met de moderne kluisen, hebben zij geen kans.

De twee grote directiekamers waren gelegen achter het kantoor met uitzicht op de tuin van het woonhuis. In een van deze kamers zetelden de patroons en vanaf hun bureaus konden zij het kantoor overzien.

De werktijden waren vrij lang en wel van 9 tot 2 en van 5 tot 9 uur en vaak nog later. Op zaterdag werd gewerkt van 9 tot 4 uur zonder onderbreking. Het personeel had slechts 1 dag verlof per jaar; geen wonder dat reikhalzend werd uitgezien naar de feestdagen. In de zomer eindigden de werkzaamheden reeds om half acht, doch alleen op de donderdagen. Men noemde deze avonden zwemavond. Of er echter veel gezwommen werd meen ik te mogen betwijfelen.

(...)

Het kantoor was met een eigen lijn telefonisch verbonden met het bijkantoor in de Viestraat. Dit bijkantoor was eerst gevestigd in een perceel op de hoogte van de tegenwoordige American Lunchroom van de heer Van Angeren.⁸ Later liet de heer Kol het kantoor overbrengen naar de overzijde in een perceel dat later door de firma Vroom en Dreesmann voor uitbreiding harer magazijnen werd aangekocht.⁹ Dit gebeurde echter eerst toen ons hoofdkantoor naar de Oudegracht was verplaatst. In die tijd was de Viestraat nog niet verbreed. Het laatste kantoor Viestraat liet de heer Kol bouwen op een onbebouwd perceel grond in die straat. Het was een aardig kantoor met een afzonderlijk bovenhuis hetwelk als woonhuis verhuurd werd.

In die jaren was er nog geen interlokale telefoon en zo moesten de beursorders steeds per telegram naar Amsterdam worden doorgegeven. Dit telegram werd dan per brief bevestigd, welke brief omstreeks half een werd bezorgd aan het station van de Staatsspoor waar hij in de brievenbus van het postrijtuig van de trein werd geworpen.

De buitenlandsche correspondentie van het kantoor werd gevoerd in de Franse of Duitse taal. Van het Engels had men nog geen praktijk, trouwens hieraan was niet zo direct behoefte omdat als onze Londense agent fungeerde de heer Carl Wilh. Groos, schoonzoon van den ouden heer Kol¹⁰, kantoor houdende 106 Fenchurch Street aldaar. Met hem kon dus in het Nederlands worden gecorrespondeerd. Eerst veel later heeft de heer Groos ons kantoor geïntroduceerd bij de British Linen Bank. Naar New York werd in het Duits geschreven. Onze correspondenten aldaar waren namelijk de heren Knauth, Nachod en Kühne, die ook een huis in Leipzig hadden. Zodoende kon met het Duits worden volstaan.

(...)

In de laatste jaren van zijn leven (hij overleed in

Het woonhuis en (rechts) het kantoor van de familie Kol aan het Lepelenburg. Aquarel van Anth. Grolman, 1897. GAU Top.Atlas T 2.35.

1888) ging de oude heer Kol van tijd tot tijd naar Duitsland om genezing te zoeken voor zijn kwaal. Bij zijn terugkomst placht hij dan voor ieder van ons iets mee te brengen, nu eens een aardig raedermesje, dan weer een portret van hemzelf. Hij werd ter aarde besteld in het familiegraf te Odijk en het gehele personeel deed hem uitgeleide.

Herdacht een bediende zijn 25-jarige loopbaan bij de firma, dan ontving hij het traditionele gouden horloge met dito ketting, terwijl de echtgenote van de jubilaris met een zijden japon werd vereerd. 's Avonds vond een intiem dinertje plaats ten huize van de heer Kol. Toen de heer Jan Kol zijn vijfentwintig-jarig jubileum herdacht, werd het kantoorpersoneel onthaald op een diner bij Krasnapolski. Hierbij zaten tevens aan de heren van het personeel van de firma Jan Kol te Amsterdam. In de middag voorafgaande aan het diner werden wij in de gelegenheid gesteld een en ander van Amsterdam te zien. Daartoe werden wij verdeeld in 4 groepen onder geleide van een der oudere bedienden. Iedere groep nam een andere richting. Zo viel mij een bezoek aan het Paleis van Volkslijft ten deel, waar juist een nijverheids-tentoonstelling

werd gehouden. Tegen etenstijd verzamelden allen zich bij Krasnapolsky. Het was voor ons een prettige dag.

Eveneens als een oase in de woestijn van het leven van alle dag noem ik twee huwelijken die op luisterrijke wijze werden voltrokken. Het gold de huwelijken van de jongste dochters van de ouden heer met resp. de heren Mr. Rasch¹¹ en luitenant Pahud de Mortanges¹². Eerstgenoemde was secretaris van de gemeente Haarlem, terwijl laatstgenoemde officier was bij een bereden wapen. Het huwelijk van de heer Rasch vond plaats met schitterende equipages en dat van de heer Pahud met oud-hollandse sjezen. Dat een en ander in onze stad veel bekijks uitlokte, spreekt wel van zelf.

Het was mij goed een wijle in het verleden te toeven. Er nog langer bij stil te staan ware niet goed, indachtig de regels van den dichter:

*Wie stil blijft staan gaat achteruit,
wij streven verder op.*

juni 1947

(w.g.) N.C. Haksel

G.J. Röhrner
Gemeentelijke Archiefdienst
Alex. Numankade 199, 3572 KW Utrecht

Noten:

1. Archief Vlaer & Kol, inv. nr. 983.

2. In 1748 ontstond de kassiersfirma Vlaer & Kol. In 1868 werd het verstrekken van kredieten opgedragen aan de Crediet en Depositokas; Vlaer & Kol trad toen nog slechts op als commissionairs in effecten. De firma verhuisde in 1900 van het Lepelenburg naar het pand Oudegracht 158, de voormalige Winkel van Sinkel.

De Crediet en Depositokas is opgegaan in GWK/CDK Bank; Vlaer & Kol is in 1967 opgegaan in Pierson, Heldring en Pierson en in 1975 in de AMRO-bank.

3. Nicolaas Constantijn Haksel werd geboren te Utrecht op 7 juli 1871 als zoon van Gerrit Haksel en Martha Riens. Hij was doopsgezind en huwde op 10 april 1895 met Cornelia Alida Hoendervoogt. In de huwelijksakte wordt als zijn beroep 'kantoorbediende' vermeld. Op 1 juli 1886 (en dus op 14-jarige leeftijd) trad hij in dienst bij Vlaer & Kol. Hij is overleden te Amersfoort op 10 maart 1963.

4. Everard Henri Kol I (1816-1888), gehuwd met Anna Elisabeth barones van Heeckeren van Brandsenburg (1813-1843) en met Sophia Smith (1822-1881).

5. Jan Kol IV (1849-1919), gehuwd met Wilhelmina Debora Rittershaus (1849-1881) en met Caroline Elisabeth Heubel (1852-1911).

6. Herman Friedrich Kol (1853-1928), gehuwd met Constantia Isabella Jacqueline Grothe (1856-1928).

7. Everard Kol II (1859-1935), gehuwd met Jvr. Petronella Frederica Frederica Raders (1864-1954).

8. Dit bijkantoor was gevestigd aan de Lange Viestraat, wijk C nr. 165 (= L. Viestraat 28/28bis).

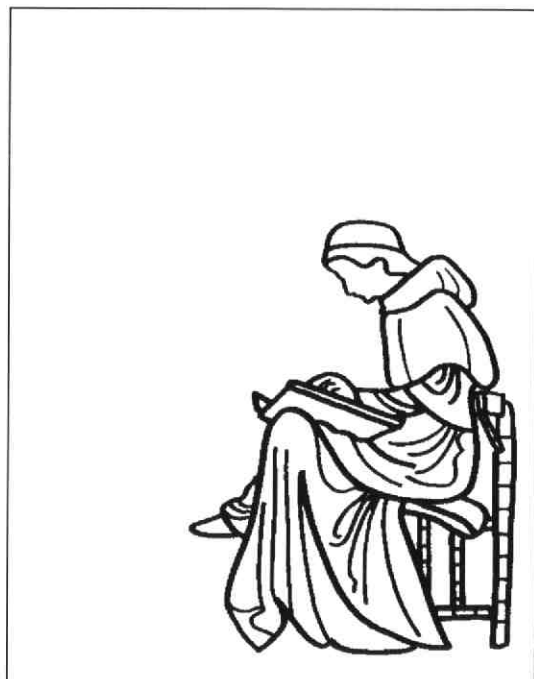
9. Lange Viestraat, wijk C nr. 185/186 (= L. Viestraat 11). De bouwvergunning voor dit pand (kantoorgebouw met twee bovenwoningen) werd afgegeven op 7 februari 1888.

10. Carl Wilhelm Groos (1840-1914), gehuwd met Jeanne Theodore Kol (1843-1903), dochter van Everard Hendrik Kol I.

11. Carel Marius Rasch (1859-1910), gehuwd op 1 september 1887 met Sara Geertruida Kol.

12. Charles Ferdinand Pahud de Mortagnes (1860-1903), gehuwd op 17 juli 1888 met Sophia Kol (1861-1931).

■

BOEKENSCHOUW

Cornelis Dekker, Roland Baetens, Suzanne Maarschalkerweerd-Dechamps

Album palaeographicum XVII Provinciarum

Paleografisch album van Nederland, België, Luxemburg en Noord-Frankrijk; Album de paléographie des Pays-Bas, de Belgique, du Luxembourg et du Nord de la France. Z.pl., Brepols en H&S, 1992. 404 blz. ISBN 90 61941 18 0 Prijs f 159

Het is alweer meer dan tien jaar geleden sinds de tweede druk van *Oud schrift in Nederland* van J.L. van der Gouw verschenen is. Enkele generaties studenten en amateur-historici hebben dus alweer met deze paleografische atlas kunnen werken, en al zaten er heel wat foutjes in dit eenmanswerk, toch kon de volhouder zich ermee bekwamen in het ontcijferen van oude Nederlandse en Latijnse teksten.

In prijs en grootte nauwelijks verschillend (maar twee keer zo dik) kan nu een nieuwe atlas de plaats van Van der Gouw gaan innemen. 313 tek-